

RECENZE

Servais, O.: Le médecin militaire et les Conventions de Genève.

Liège (Belgique), Comité International de Médecine et de Pharmacie Militaires, 1987. 128 s.

Mezinárodní společnost vojenských lékařů a farmaceutů (se sídlem v Liège, Belgie), která má v současné době okolo 90 členů včetně zdravotnické služby ČSLA a zdravotnických služeb všech dalších armád států Varšavské smlouvy, vydala v roce 1987 příručku „Vojenský lékař a Ženevské konvence“. Příručka, rozeslaná všem členským státům, poskytuje komentovaný výklad těch článků Ženevských konvencí (z roku 1949 a doplňujících protokolů z roku 1977), které jsou významné pro činnost zdravotnické služby za války. Články s menším významem pro vojenské lékaře jsou zkráceny, nebo vynechány.

Příručka je členěna stejně jako vlastní konvence do 4 částí:

- Konvence č. I o zlepšení osudu raněných a nemocných v ozbrojených silách v poli;
- Konvence č. II o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři;
- Konvence č. III týkající se zacházení s válečnými zajatci;
- Konvence č. IV o ochraně civilních osob v době války.

Konvence č. I o zlepšení osudu raněných a nemocných v ozbrojených silách v poli

Ochrana raněných a nemocných vojáků je jádrem Ženevských konvencí již od r. 1864, kdy byl založen Mezinárodní červený kříž. Voják vyřazený z boje zraněním nebo nemocí musí být chráněn, ať je přítel, či nepřítel, a musí mu být poskytnuta stejná péče. Ochrana se vztahuje i na raněné a nemocné z řad neuniformovaných bojujících složek (např. organizovaného hnutí odporu), pokud mají v čele odpovědnou osobu, jsou patřičně označeni, nosí veřejně zbraň a dodržují zákony a zvyklosti války.

Válčí strana je povinna, pokud to umožní konkrétní vojenská situace, vyčlenit část svého zdravotnického personálu a materiálu pro ošetření raněných a nemocných protivníka. Nikdo nesmí být trestán za poskytnutí pomoci raněnému nebo nemocnému náležejícímu nepřátelské straně.

S ochranou raněných a nemocných souvisí ochrana zdravotnického personálu a zdravotnických zařízení. Ochrana zdravotnických zařízení stacionárních i pohyblivých se neruší, ani když je zdravotnický personál ozbrojen a používá svých osobních zbraní ke své obraně a k obraně raněných a nemocných. Stejně tak jsou přípustné ozbrojené vojenské hlídky u zdravotnických etap i zbraně odebrané raněným a dosud nedoručeným mimo etapu.

K ochraně raněných a nemocných lze vytvářet tzv. zdravotnické zóny označené červeným křížem, které nesmějí být napadeny a nesmějí být vojensky hájeny ani vojensky využívány.

Padne-li zdravotnický personál do rukou nepřítele, nemá charakter válečných zajatců. Vykonává dále svou odbornou práci ve prospěch raněných a nemocných především své armády a své země. Není-li tohoto zdravotnického personálu zapotřebí, je vrácen armádě, odkud pochází. Nesmí být nucen vykonávat jiné práce než zdravotnické.

Zdravotnický materiál nesmí být za žádných okolností úmyslně ničen a zůstává vyhrazen pro ošetřování raněných a nemocných.

Zdravotnická vozidla a letadla jsou rovněž chráněna. Musí však být označena červeným křížem. Zdravotnická letadla musí létat na trasách schválených předem oběma válčícími stranami. Letadel však nesmí být použito k vyhledávání raněných a trosečníků v zóně čáry dotyku válčících armád.

Ochrana raněných a nemocných, jejich transportů a zdravotnických budov, zdravotnického personálu a zdravotnické služby jako celku vyžaduje označení červeným křížem. Toto označení je na vlajkách, rukávových páskách a na veškerém materiálu zdravotnické služby. Dále má být zdravotnický personál vybaven identifikační kartou s červeným křížem, jednotnou v celé armádě. Dále jsou uvedeny světelné, rádiové a telegrafické signály pro označení zdravotnického zařízení či dopravního prostředku.

Z textu konvencí vyplývá trvalá potřeba šířit znalost Ženevských konvencí i mezi všemi příslušníky ozbrojených sil v potřebném rozsahu, aby konvence mohly být dodržovány. Zneužití znaku červeného kříže je považováno za válečný zločin.

Konvence č. II o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři je aplikací zásad vyjádřených v konvenci I. na podmínky námořní války a tato část pro našeho čtenáře nemá podstatný význam. Ochrana se vztahuje na trosečníky, kterými mohou být osoby vojenské i civilní, které jsou v nebezpečné situaci na moři či na jiné vodě v důsledku nehody lodi nebo letadla a které se zdržují jakýchkoliv projevů nepřátelství.

Konvence č. III o zacházení s válečnými zajatci

Charakter válečných zajatců mají nejen příslušníci bojující armády, ale také neuniformovaní bojovníci,

pokud nosí veřejně zbraň a dodržují zákony a zvyklosti války. Vyzvědačům a námezdním žoldněrům nepatří práva válečných zajatců.

Válečným zajatcům je zaručeno lidské zacházení bez rozdílu hodnosti, náboženství, národnosti. Jsou zakázány kolektivní a tělesné tresty, biologické pokusy, zastrasování apod. V případě potřeby jim musí být poskytnuta bezplatná lékařská péče ve vojenských nebo civilních zdravotnických zařízeních. Zajatci jsou ošetřováni především zdravotnickým personálem své země a pokud možno své národnosti.

Zajatcům musí být poskytnuto adekvátní ubytování, stravování a ošacení včetně možnosti dodržování hygieny (koupání, praní prádla). Nejméně 1krát měsíčně se musí provádět lékařská prohlídka zajatců spojená s depistáží infekčních chorob.

Zajatec při výslechu musí říci pouze své jméno, hodnost, datum narození a číslo svého útvaru. Nesmí být vystaven fyzickému ani morálnímu nátlaku pro získání dalších informací. Odmítnutí odpovídat nemůže být trestáno omezením výhod vyplývajících ze statutu válečného zajatce.

Zajatecké tábory nesmí být umístěny v bojovém pásmu a vystaveny leteckému bombardování a mají mít stejnou ochranu jako civilní obyvatelstvo.

Každý zajatec má právo informovat svou rodinu a mezinárodní agenturu zajatců o svém zajetí, adrese a svém zdravotním stavu. Dále má právo přijímat a odesílat dopisy a pohlednice, i když podrobené cenzúře. Může dokonce přijímat balíčky s potravinami, šatstvem a s léčivem.

V této části konvencí najdeme medicínsky specifikované podmínky, za kterých raněný nebo nemocný zajatec musí být repatriován do své vlasti nebo hospitalizován v neutrálním státě. Jde zpravidla o stavy, které neumožňují další aktivní účast ve válce (např. úplná slepota, úplná hluchota, ztráta končetiny apod.)

Po skončení aktivního nepřátelství (války) musí být zajatci propuštěni a repatriováni bez odkladu.

Konvence č. IV o ochraně civilního obyvatelstva má za cíl zmírnit utrpení způsobené válkou. Od počátku našeho století civilní osoby nejsou ušetřeny válečných útrap. Ztráty na životech civilního obyvatelstva vzrůstají. Proto Ženevské konvence i doplňující protokoly k nim rozšiřují ochranu civilního obyvatelstva. Ochrana se týká civilních osob, cizích státních příslušníků, kteří jsou v době konfliktu či okupace v moci válečnického státu.

Válčí strany musí rozlišovat civilní obyvatelstvo a vojáky a objekty civilní a vojenské a své operace usměrnit jen na vojenské objekty. Zvláště musí být chráněny civilní nemocnice a jejich ochrana trvá i v případě, že se zde léčí ranění a nemocní vojáci a jsou zde dočasně uloženy jejich osobní zbraně.

Příručka dále obsahuje seznam států – signatářů Ženevských konvencí se stavem k 8. červnu 1987. Jde celkem o 171 států. Československá republika podepsala konvence 19. prosince 1950 s jednou výhradou týkající se válečných zločinců (nepodstatnou pro obsah tohoto sdělení).

Dosavadní zkušenosti z lokálních válek ukázaly opakované porušování konvencí válčími stranami. Tím se však v žádném případě nesnižuje význam konvencí jako zásadního právního dokumentu i morální normy pro zlepšení osudu raněných a zajatých i civilního obyvatelstva v případě válečného konfliktu.

Zdravotnická služba ČSLA věnuje při přípravě svých kádrů výuce ustanovení Ženevských konvencí trvalou pozornost. Vzhledem ke komplexnosti a rozsahu dané problematiky by bylo záhodno na stránkách odborného vojensko-zdravotnického tisku se k této problematice podrobněji vrátit.

Plk. doc. RNDr. Vladimír Měrka, CSc.
VLVDÚ JEP, Hradec Králové